

Warszawa, 2019.09.05

Dr hab. Piotr Wachowiak, prof. SGH
Instytut Zarządzania
Kolegium Zarządzania i Finansów
Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Pawła Kłobukowskiego pt. „Zasobowe uwarunkowania przedsiębiorczości w gminach” napisanej pod kierunkiem naukowym dr hab. Jacka Pasiecznego z Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego.

I. Przesłanki formalno- prawne napisania recenzji

Podstawę formalną napisania niniejszej recenzji stanowi pismo Dziekana Wydziału Zarządzania Uniwersytetu Warszawskiego prof. dr hab. Alojzego Z. Nowaka z dnia 05.06.2019 roku w sprawie powołania mojej osoby na recenzenta rozprawy doktorskiej mgr Pawła Kłobukowskiego pt. „Zasobowe uwarunkowania przedsiębiorczości w gminach” napisanej pod kierunkiem naukowym dr hab. Jacka Pasiecznego.

II. Charakterystyka recenzowanej rozprawy doktorskiej

Recenzowana praca liczy 250 stron, składa się ze wstępu, sześciu rozdziałów, spisu tabel, schematów, wykresów i bibliografii. Zdaniem Autora przedmiotem dysertacji jest „analiza procesu powstawania firm w kontekście regionalnym w polskich gminach”. Przedmiotowi rozprawy jest podporządkowana jej struktura.

We wstępie Doktorant w sposób przekonujący przedstawia motywy zajęcia się w rozprawie problematyką przedsiębiorczości w gminach. Omawia przedmiot badań, cele rozprawy oraz formułuje problem badawczy, pytania badawcze oraz hipotezy badawcze.

Opisuje także metodykę badań oraz zawartość poszczególnych rozdziałów pracy.

W rozdziale 1 zatytułowanym „Rozwój regionalny” Doktorant przyjmuje definicję rozwoju regionalnego oraz w sposób kompetentny i szczegółowy opisuje teorie rozwoju regionalnego. W dalszej części rozdziału przedstawia w sposób syntetyczny polskie badania dotyczące rozwoju regionalnego. Treści zwarte w tym rozdziale stanowią dobry wstęp do prowadzenia dalszych rozważań teoretycznych.

Celem rozdziału 2 pt. „Przedsiębiorczość” jest scharakteryzowanie istoty przedsiębiorczości. Z realizacji tego celu Doktorant wywiązuje się bardzo dobrze. Omawia w sposób ogólny definicje przedsiębiorczości na podstawie których formułuje autorską definicję. Następnie opisuje działalność gospodarczą i przedsiębiorcę w rozumieniu prawnym. Przedstawia również teorie przedsiębiorczości oraz różne aspekty przedsiębiorczości. Interesująca jest analiza Autora poświęcona przedsiębiorczości w Polsce. Rozdział ten jest bardzo ważny z punktu widzenia celu rozprawy. Rozważania prowadzone przez Doktoranta są na dobrym poziomie. W mojej opinii jest to dobrze opracowany pod względem merytorycznym rozdział, który daje dobrą podstawę do zaprojektowania i przeprowadzenia badań własnych.

Trzeci rozdział pt. „Metodologia badania” poświęcony jest opisaniu podstaw metodycznych prowadzenia badań. Autor użył błędnego pojęcia metodologia, ponieważ to pojęcie odnosi się do całej nauki, natomiast w stosunku do konkretnych badań należy używać pojęcia metodyka. W tym rozdziale Doktorant omawia hipotezy i pytania badawcze, uzasadnienie wybranego tematu i lukę badawczą, schemat badawczy, metody badawcze oraz operacjonalizację zmiennych. Jest to bardzo ważny rozdział w przypadku opracowań naukowych. Na jego podstawie można dokonać oceny dojrzałości naukowca. Treści zaprezentowane w tym rozdziale świadczą o wysokim poziomie naukowym Doktoranta.

W rozdziale czwartym pt. „Badania ilościowe - regresja” Doktorant prezentuje model regresji liniowej. Sprawdza jego poprawność oraz dokonuje interpretacji wyników badań. W mojej ocenie wartość merytoryczna tego rozdziału jest duża.

W rozdziale piątym zatytułowanym „Badania jakościowe” Doktorant prezentuje badania jakościowe. Wyniki przedstawia na schematach ukazujących wpływ poszczególnych zasobów i czynników na wzrost przedsiębiorczości na terenie danej gminy. Na podstawie treści

zawartych w tym rozdziale mogę stwierdzić, że Autor wykazał się bardzo dobrą znajomością omawianego zagadnienia.

W rozdziale szóstym pt. „Podsumowanie” Doktorant sformułował wnioski wynikające z analizy literatury przedmiotu oraz badań własnych. Odniósł się do celów rozprawy, hipotez. Jest to rozdział, w którym Autor poświadczył swoje predyspozycje do pracy naukowej.

II. Ocena recenzowanej rozprawy doktorskiej

Przy ocenie rozprawy doktorskiej brałem pod uwagę następujące kryteria:

1. Poprawność wyboru problematyki rozprawy doktorskiej.
2. Umiejętność sformułowania problemu badawczego.
3. Umiejętność wykorzystania literatury przedmiotu.
4. Umiejętność opracowania metodyki badań i przeprowadzenia badań.
5. Umiejętność zaprezentowania wyników badań i formułowania wniosków z badań.
6. Osiągnięcia naukowe zaprezentowane w rozprawie.
7. Prawdliwość konstrukcji pracy.
8. Jakość edytorska pracy.

1. Poprawność wyboru problematyki rozprawy doktorskiej

Problematykę rozprawy doktorskiej należy uznać za ważną zarówno z punktu widzenia rozwoju teorii jak i praktyki. Jest to tematyka bardzo aktualna. W literaturze przedmiotu oraz w praktyce gospodarczej coraz więcej uwagi poświęca się przedsiębiorczości. Szczególnie istotne jest to zagadnienie w samorządzie terytorialnym. Przedsiębiorczość w gminach i na innych szczeblach samorządu terytorialnego staje się obecnie warunkiem koniecznym dla ich rozwoju i podniesienia konkurencyjności. Pomimo istotności omawianego zagadnienia nadal jest ono mało rozpoznane. Dotyczy to przede wszystkim identyfikacji zasobowych uwarunkowań przedsiębiorczości oraz analizy tych uwarunkowań w gminach. Z uwagi na dostęp do danych większość badań koncentruje się powiatach i województwach

samorządowych. Wybierając ten problem badawczy Autor wykazał się dużą determinacją w zbieraniu danych. Biorąc pod uwagę duże znaczenie opisywanego zagadnienia dla praktyki gospodarczej oraz słabe jego zbadanie od strony empirycznej uważam, że tematyka rozprawy wybrana przez Doktoranta jest właściwa.

2. Umiejętność sformułowania problemu badawczego

Problem badawczy został określony poprawnie. Jednak Doktorant nie sformułował w sposób jednoznaczny celu głównego rozprawy. We wstępie do rozprawy napisał, że „niniejsza dysertacja została poświęcona problematyce zasobowych uwarunkowań przedsiębiorczości” oraz „przedmiotem badania jest analiza procesu powstawania firm w kontekście regionalnym w polskich gminach”. Autor sformułował trzy cele poznawcze. Według mnie trzeci cel dotyczący interesariuszy wykracza poza główne zagadnienie, któremu poświęcona jest rozprawa. Sformułował jeden cel praktyczny, który jest związany z tematyką dysertacji. Doktorant nie sformułował celów metodycznych, które w pracy na stopień naukowy mają duże znaczenie. Dziewięć pytań badawczych zostało prawidłowo postawionych. Wynikają one bezpośrednio z celów pracy. Doktorant sformułował również sześć hipotez badawczych. Moim zdaniem piąta hipoteza nie została sformułowana w sposób poprawny. Nie jest ona jednoznaczna. Świadczy o tym użycie pojęcia zjawisko śladowe. Dotyczy również dwóch kwestii: władz lokalnych i zasobów gminy. Pozostałe hipotezy są postawione w sposób jednoznaczny. Według mojej opinii Doktorant wykazał się dobrą umiejętnością sformułowania problemu badawczego.

3. Umiejętność wykorzystania literatury przedmiotu

Doktorant w pracy wykazał się dobrą znajomością literatury przedmiotu. Oprócz literatury polskiej wykorzystał również publikacje zagraniczne, co należy uznać za mocną stronę recenzowanej rozprawy doktorskiej. Zawarty w bibliografii wykaz obejmuje zarówno pozycje zwarte oraz artykuły. Literatura przedmiotu jest aktualna i związana z tematem rozprawy doktorskiej. Z analizy pracy wynika, że Autor nie tylko umieścił te pozycje w bibliografii, ale także się z nimi zapoznał i w odpowiedni sposób wykorzystał. Doktorant w sposób rzetelny przedstawił poglądy różnych autorów dotyczące omawianych zagadnień. W sposób dobry dokonał analizy literatury przedmiotu dotyczącej istoty przedsiębiorczości oraz ich uwarunkowań zasobowych. Na wyróżnienie zasługuje umiejętne wykorzystanie przez Autora literatury przedmiotu pochodzącej z różnych dziedzin i dyscyplin naukowych. W części

teoretycznej zaprezentowano polskie badania dotyczące rozwoju regionalnego, co należy uznać również za mocną stronę pracy.

Moje uwagi dotyczące sposobu wykorzystania literatury przedmiotu są następujące:

- nie dokonano przeglądu literatury przedmiotu dotyczącej definicji rozwoju regionalnego,
- zabrakło szczegółowego podsumowania opisanych teorii rozwoju – co wynika z nich dla celów rozprawy?,
- nie przedstawiano zagranicznych badań dotyczących rozwoju gospodarczego, co może wynikać z trudności pozyskania danych,
- nie dokonano szczegółowej analizy uwarunkowań przedsiębiorczości, w tym uwarunkowań zasobowych,
- nie dokonano szczegółowego opisu przedsiębiorczości w gminach, ze szczególnym uwzględnieniem uwarunkowań zasobowych,
- zbyt rzadko dokonano krytycznej analizy poglądów przedstawicieli nauki, które zostały zaprezentowane w rozprawie, co prawdopodobnie wynika ze skromności Doktoranta,
- zbyt rzadko Autor prezentował własne poglądy dotyczące poruszanych problemów.

Mimo moich uwag krytycznych Doktorant wykazał się dobrą znajomością i umiejętnością wykorzystania literatury przedmiotu. Rozważania teoretyczne są podporządkowane celowi pracy. Rozprawa doktorska jest dobrze osadzona w literaturze przedmiotu.

4. Umiejętność opracowania metodyki badań i przeprowadzenia badań

Doktorant w sposób szczegółowy opisał metodykę badań. Scharakteryzował w sposób bardzo dobry przebieg badań, co należy uznać za bardzo mocną stronę pracy. Opisując schemat badania Doktorant nawiązywał do teorii, co również zasługuje na wyróżnienie. Poprawnie został opisany zakres badań. Narzędzia badawcze zostały prawidłowo dobrane do celu badań. Na wyróżnienie zasługuje zastosowanie kilku narzędzi badawczych. Autor jest twórcą tych narzędzi. Zostały one dobrze skonstruowane, pomimo ich złożoności. Zastosowane narzędzia badawcze pozwoliły Doktorantowi zrealizować założone w rozprawie cele. Autor dokonał szczegółowej operacjonalizacji zmiennych wyjaśniających i zmiennej wyjaśnianej, co świadczy o Jego dojrzałości naukowej. Szczegółowe uzasadnienie sposobu

operacjonalizacji jest przekonujący. Należy zwrócić uwagę na dużą próbę badawczą w badaniach ilościowych oraz dobre uzasadnienie wyboru gmin do badań jakościowych. Zastrzeżenie budzi brak opisu dotyczącego przyjętych celów, pytań badawczych oraz sposobu weryfikacji hipotez. Należy stwierdzić, że Autor wykazał się bardzo dobrą umiejętnością opracowania metodyki badań, co jest bardzo ważne z punktu widzenia uzyskania stopnia doktora.

5. Umiejętność zaprezentowania wyników badań i formułowania wniosków z badań

Doktorant w sposób bardzo dobry zaprezentował wyniki badań. Zostały dobrze udokumentowane w rozprawie. Hipotezy zostały poprawnie zweryfikowane. Wnioski sformułowane w pracy są przekonujące – poparte dowodami. Sposób prezentacji wyników badań świadczy o wysokich kompetencjach naukowych Doktoranta. Na wyróżnienie zasługuje szczegółowy opis wyników badań ilościowych i ich interpretacja. Bardzo dobrze również oceniam prezentację wyników badań jakościowych, ze szczególnym uwzględnieniem uwarunkowań zasobowych przedsiębiorczości w poszczególnych gminach (opracowane schematy przez Autora). W prezentowaniu wyników badań Doktorant powinien w większym stopniu nawiązywać do celów szczegółowych sformułowanych w rozprawie oraz postawionych pytań badawczych.

6. Osiągnięcia naukowe zaprezentowane w rozprawie

Do osiągnięć naukowych Doktoranta wykazanych w recenzowanej pracy należy zaliczyć:

- dokonanie rzetelnego przeglądu literatury przedmiotu,
- opracowanie autorskiej metodyki badań,
- opracowanie narzędzi badawczych,
- dokonanie analizy ilościowej i jakościowej dotyczącej zasobowych uwarunkowań przedsiębiorczości w gminach,
- sformułowanie na podstawie przeprowadzonych badań wniosków.

7. Prawdliwość konstrukcji pracy

Konstrukcja pracy jest logiczna. Posiada wszystkie wymagane dla rozprawy doktorskiej części. Praca zawiera dwa rozdziały teoretyczne dobrze charakteryzujące omawiane w

rozprawie zagadnienie. Jeden rozdział metodyczny, który został dobrze opracowany. Dwa rozdziały przedstawiające w sposób bardzo dobry wyniki badań. Dobrym rozwiązaniem jest opis badań ilościowych i jakościowych w oddzielnych rozdziałach. Jeden rozdział, który stanowi podsumowanie. Według mnie rozdział ten jest zakończeniem, którego formalnie brakuje w rozprawie doktorskiej.

Wstęp został opracowany prawidłowo. Treści zawarte w zakończeniu dotyczą rozważań teoretycznych, wniosków z badań empirycznych oraz hipotez. Brak jest odniesienia do celów szczegółowych sformułowanych we wstępie rozprawy doktorskiej. W podsumowaniu Doktorant nie wskazał kierunków prowadzenia dalszych badań. Wspomniał o tym we wstępie do pracy. Zabrakło również bezpośredniego odniesienia się do pytań badawczych. Na wyróżnienie zasługują podrozdziały zawierające podsumowania treści zawartych w rozdziałach, co zwiększa przejrzystość wywodów Autora.

8. Jakość edytorska pracy

Poziom edytorski pracy uważam za bardzo dobry. Autor posługuje się zrozumiałym językiem. Używane pojęcia są jednoznaczne. Pracę wzbogacają tabele, schematy, wykresy, które są w większości opracowaniem własnym Doktoranta. W pracy występują nieliczne błędy edytorskie i stylistyczne.

III. Konkluzja

Mgr Paweł Kłobukowski wykazał się umiejętnością sformułowania oryginalnego celu badawczego. Praca jest dobrze osadzona w literaturze przedmiotu. Opracowana przez Doktoranta metodyka badań jest właściwa dla zrealizowania celu badawczego. Sposób przeprowadzenia badań i prezentację wyników w rozprawie doktorskiej oceniam pozytywnie.

Mimo pewnych uwag zawartych w poprzednich punktach recenzji moim zdaniem rozprawa doktorska pt. „Zasobowe uwarunkowania przedsiębiorczości w gminach” stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Doktorant wykazał się odpowiednią wiedzą teoretyczną oraz umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Stwierdzam, że recenzowana rozprawa doktorska mgr Pawła Kłobukowskiego pt. „Zasobowe uwarunkowania przedsiębiorczości w gminach” spełnia wymogi stawiane rozprawom

doktorskim w świetle obowiązujących przepisów prawnych i wnoszę o przyjęcie rozprawy przez Radę Wydziału i dopuszczenie jej do publicznej obrony.

A handwritten signature in blue ink, consisting of several overlapping, stylized strokes.